

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 11.051.030 у Донецькому
Національному університеті
імені Василя Стуса,
доктору економічних наук, професору,
декану економічного факультету,
професору кафедри міжнародних
економічних відносин
Донецького національного
університету імені Василя Стуса
Ореховій Тетяні Вікторівні

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Темербек Аліси Олегівни

на тему: «Інноваційні стратегії країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини»

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Тема дослідження А.О. Темербек є актуальною. Специфіка сучасного етапу економічного розвитку виявилась у перетворенні інновацій на один з головних факторів зростання, а також структурних та соціальних змін економіки. Особливо це стосується технологічних інновацій, тому що рівень технологій став ключовим для забезпечення конкурентоспроможності та сталого добробуту країн. Відтак проблема розробки інноваційної стратегії, яка би відповідала глобальним вимогам і завданням, є важливою для кожної країни.

В останні роки у світовому господарстві спостерігаються швидкі технологічні зміни, які ознаменували Четверту промислову революцію. Це викликає ґрунтовні якісні перетворення економічних систем і ще більше посилює значущість технологій, особливо у сфері виробництва, забезпечуючи створення нової цінності, економію ресурсів, зростання продуктивності праці та інше. Значущість фактору технологій підвищується у більшості галузей, трансформує

глобальні виробничі ланцюги та створює нову архітектуру економічного лідерства країн. Однак технологічні зміни роблять глобальний економічний простір ще більш нерівномірним. Це особливо актуалізує питання розробки інноваційних стратегій для країн, які відстають, та повинні адаптуватись до Четвертої промислової революції. На жаль, в Україні, незважаючи на велику увагу з боку наукових кіл, у політичній площині не відбувається давно очікуваних заходів у сфері державної інноваційної, науково-технологічної і промислової політики. У результаті цього країна може залишитись осторонь Четвертої промислової революції і продовжити втрату потужного колись науково-технічного і промислового потенціалу.

З огляду на швидкість і складність сучасного технологічного прогресу, новизну і, багато у чому, невизначеність наслідків Четвертої промислової революції, поглиблення нерівномірності глобального економічного розвитку дійсно важливим науково-практичним завданням є розробка теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо формування інноваційних стратегій країн у новій технологічній парадигмі, чому присвячена робота А.О. Темербек.

Дисертація відповідає тематиці наукових досліджень кафедри міжнародних економічних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса, а саме темі: «Формування конкурентних стратегій національних виробників в сучасній парадигмі глобального економічного середовища» (номер держреєстрації 0118U002395, 2018-2020 рр.), у якій автором запропоновано диспозицію інноваційно-технологічних факторів економічного розвитку в умовах глобальної нерівномірності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

У дисертації А.О. Темербек зроблена вдала спроба вирішення важливого науково-практичного завдання, яке полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад і розробці науково-практичних рекомендацій формування інноваційних стратегій країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку у контексті нової технологічної парадигми.

Мету дослідження чітко сформульовано. Поставлено та вирішено комплекс складних теоретико-методичних та практичних завдань, які розкривають мету. Об'єкт і предмет дослідження точно визначені, погоджені між собою та відповідають поставленій меті. Зміст дисертації повністю розкриває її тему. Структура роботи є логічною, побудована відповідно до поставлених завдань. Аналізуючи результати дослідження в цілому, є підстави констатувати, що автору вдалось повністю вирішити всі поставлені завдання та досягти мети дослідження.

Обґрунтованість наукових положень дисертації підтверджується доречним застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, критичним аналізом і узагальненням наукових положень з досліджуваної проблематики. Автором коректно використано діалектичний метод пізнання, універсальні загальнонаукові методи дослідження та спеціальні методи аналізу, що вказані у вступі. Використані методи відповідають сучасному рівню наукових досліджень. Достовірність отриманих результатів ґрунтується на теоретичній розробці автором досліджуваної проблеми, критичному узагальненні наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених та спеціальної наукової літератури з питань інноваційного та економічного розвитку.

Робота написана державною мовою. Стиль викладення матеріалів в дисертації відповідає вимогам до наукових праць такого рівня, характеризується науковістю, системністю, обґрунтованістю, логічністю та послідовністю, а також демонстрацією власної позиції автора. Текст дисертації представлено структурно пов'язаними між собою трьома розділами; він характеризується послідовністю та повнотою викладеного матеріалу, достатнім рівнем аргументованості основних положень. Всі розділи та підрозділи дисертаційної роботи містять результати, які становлять суттєвий науковий інтерес. Між розділами та підрозділами роботи є належний взаємозв'язок.

Обґрунтованість і достовірність результатів дослідження, окрім теоретико-методологічної бази, підтверджується опрацюванням значної кількості сучасних досліджень, нормативно-правових актів, офіційних документів, звітів, аналітичних матеріалів міжнародних організацій та органів державної влади,

офіційних статистичних даних, джерелами яких зокрема стали: Світова організація торгівлі, Світовий банк, Всесвітній економічний форум, Всесвітня організація інтелектуальної власності, Відомство США з патентів та товарних знаків, Європейська патентна організація, Європейська Комісія, Державний комітет статистики України, Міністерство цифрової трансформації України, Національний банк України тощо.

До найбільш суттєвого наукового результату, що розкриває особистий внесок автора у розробку проблеми та характеризує новизну роботи, належить удосконалення теоретико-методологічних засад дослідження нерівномірності глобального економічного розвитку у просторово-часовому контексті, а саме: запропонована автором диспозиція інноваційно-технологічних факторів економічного розвитку в координатах диспропорційності глобального економічного розвитку та науково-технічної парадигми з виокремленням основних історико-теоретичних етапів у дослідженні цієї проблематики, які ілюструють трансформацію поглядів на забезпечення економічного зростання: від необхідності накопичення торговельного або фінансового капіталу до усвідомлення ключової ролі інноваційних факторів економічного розвитку і зростання, що є результатом змін виробничих систем, трансформації суспільних та виробничих відносин у межах переходу до Індустрії 4.0 (с. 62-65).

У роботі удосконалено організаційно-аналітичний інструментарій розвитку міжнародних економічних відносин, а саме: шляхом проведення аналітичного угруповання країн на імпортерів інновацій, експортерів інновацій та ефективних новаторів (с. 100-102), та подальшої систематизації характерних рис та відмінностей інноваційних стратегій цих країн (с. 120-122), ідентифіковано імперативи ефективної інноваційної стратегії країни, що варіюються в залежності від її мети та очікуваних результатів та включають в себе наступні: надконцентрація інноваційних розробок навколо великих транснаціональних компаній, що призводить до збільшення експортного потенціалу у трансфері знань та технологій; активна участь державного сектору у стимулюванні досліджень та їх впровадженні у виробничі процеси; державна підтримка

інноваційної інфраструктури з надання особливої ролі вищій освіті та її тісному взаємозв'язку з промисловістю тощо (с. 122).

Здобувачем запропоновано власний понятійно-категорійний апарат формування інноваційних стратегій через авторське обґрунтування змісту понять «інновація» та споріднених понять, таких як «інноваційний розвиток», «інноваційні трансформації» та «інноваційна стратегія країни», а саме: базуючись на основі проведеного аналізу теоретичного підґрунтя терміну «інновації», систематизації теоретичних поглядів на сутність інновацій в якості «зміни», «процесу» та «результату», а за умови трансформації технологічної парадигми, ще і в якості «ресурсу» та активатора промислової діяльності, автором наведено уточнююче визначення цього терміну та представлено його як конкурентний ресурс країни, що полягає в якісних змінах виробничих та адміністративних процесів з метою їх удосконалення та пришвидшення для виводу на ринок нового конкурентоздатного продукту, результатом чого є здобуття інноватором конкурентних переваг та максимізації прибутку (с. 31-35).

Науковий та практичний інтерес викликає обґрунтована дисертантом гіпотеза про наявність взаємозв'язку між рівнем розвитку в країні інноваційної сфери та ступенем загальноекономічного розвитку країни, яку було перевірено шляхом теоретичного і емпіричного аналізу та економетричного моделювання:

по-перше, детальне вивчення ортодоксальних та сучасних теорій інноваційного розвитку країн, теорій технологічних трансформацій суспільства, систематизації наукових поглядів на роль інновацій, новітніх технологій та загалом науково-технічного прогресу в економічному розвитку країн та світу було запропоновано теоретико-методологічне підґрунтя інноваційно-технологічної складової економічного розвитку світової економіки (с. 35-47), що надало можливість теоретичного обґрунтування взаємозв'язку інноваційного розвитку країни з рівнем економічного розвитку, який, в свою чергу, є передумовою та детермінантом подальшого науково-технічного прогресу;

по-друге, в результаті аналітичного дослідження рівня економічного розвитку та рівня інноваційного розвитку країн, проведення компаративного

аналізу позиціонування країн за глобальними індексами конкурентоспроможності та інноваційного розвитку було аналітично підтверджено, що рівень інноваційного розвитку країни та технологічного оснащення промисловості створюють можливості для покращення рівня життя людства та детермінують рівень економічного розвитку країни (с. 97-99);

по-третє, запропонований науково-методичний підхід до оцінки впливу інноваційного розвитку країн на економічний розвиток надає математичне підтвердження припущення про існування прямої залежності між показниками інноваційного розвитку та рівнем економічного розвитку країни (с. 150-152).

У роботі дістали подальшого розвитку теоретичні засади дослідження міжнародної економіки, а саме: розроблено логіко-структурну схему формування інноваційної стратегії країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, яка включає в себе не лише актуальні принципи побудови стратегії, її напрями та складові елементи, але й формується з урахуванням загального вектору розвитку країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, що призводить до системних перетворень на економічному, політичному та соціальному рівнях; головною рисою інноваційної стратегії виступає поєднання в ній двох напрямів впливу: перший з яких спрямований на міжнародне оточення і сприяє підвищенню конкурентоспроможності країни серед інших гравців на світовому ринку, а другий – на забезпечення внутрішньої оптимізації національної економіки (с. 79-81).

Дисертантом визначено домінуючі тенденції глобального економічного розвитку, до яких віднесено: трансформацію технологічної парадигми економічного розвитку країн в умовах четвертої промислової революції; зміни у геоцивілізаційному просторі на фоні занепаду індустріальної світової цивілізації і паралельному формуванні засад постіндустріальної цивілізації в авангардних країнах, що призводить до збільшення економічної та соціальної дистанції між країнами; загострення міжцивілізаційних протиріч; нестабільності світової динаміки та асиметрії глобального економічного розвитку (с. 102-103).

Потрібно відзначити удосконалені автором організаційно-економічні засади

формування інноваційних стратегій країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, а саме: систематизовано ключові елементи та заходи ефективного функціонування інноваційної стратегії країни в умовах Четвертої промислової революції та нової виробничої парадигми – Індустрії 4.0, що дало змогу здобувачу запропонувати детермінанти інноваційної стратегії країни, яка, на відміну від існуючих, включає не лише необхідність синергетичної взаємодії виробничого сектору, сектору знань та дифузії інновацій за умови формування країною сприятливого середовища, але й вимагає трансформації виробничої парадигми з урахуванням Четвертої промислової революції та впровадження технологій Індустрії 4.0 (с. 182-187).

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації А.О. Темербек, підтверджуються їх апробацією на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, впровадженням у практичну діяльність підприємств і у навчальний процес.

Зміст висновків повною мірою розкриває основні результати проведеного дослідження. Наведена у дисертації анотація повністю висвітлює основні положення та висновки наукового дослідження, відображає структуру роботи та послідовність викладу матеріалу. Усі результати, викладені в дисертації, одержані здобувачем самостійно. У роботі є посилання на відповідні джерела інформації, а також дотримані норми законодавства про авторське право. Порушення академічної доброчесності не виявлено.

Теоретична цінність та практична значущість наукових результатів

Дисертація Темербек А.О. є самостійно виконаним завершеним науковим дослідженням, результати якого мають як науково-теоретичну, так і практичну цінність. Теоретична цінність результатів проведеного дослідження полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад формування інноваційних стратегій країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку та розробці науково-практичних рекомендацій щодо напрямів трансформації сучасних інноваційних стратегій країн у межах формування нової технологічної парадигми.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та концептуальні положення, отримані автором в результаті дослідження, доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій та можуть бути використані при розробці інноваційних стратегій країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку.

Отримані наукові результати використано у практичній діяльності: ТОВ «Завод «Маріупольтяжмаш» (довідка №652/02 від 10.12.2020 р.); ТОВ «Маріупольська машинобудівна компанія» (довідка № 356 від 04.12.2020 р.); ТОВ «Азовський судноремонтний завод» (довідка № 698 від 03.12.2020 р.), ТОВ «Марімпекс» (довідка № 438/3 від 08.12.2020 р.); ТОВ «Торгмортранс» (довідка № 544 від 12.12.2020 р.). Також результати досліджень використовуються у навчальному процесі кафедри міжнародних економічних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса при викладанні навчальних дисциплін «Міжнародна економічна діяльність України», «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародні стратегії економічного розвитку», «Topical issues of international economic relations» (довідка № 107/01.1.3-43 від 05.11.2020 р.).

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Основні результати дисертаційної роботи знайшли своє відображення у 11 наукових працях загальним обсягом 4,59 д.а., з них особисто автору належить 4,24 д.а., в тому числі 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу (у співавторстві), 4 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 6 публікацій за матеріалами науково-практичних конференцій. Обсяг, зміст і кількість опублікованих праць відповідають вимогам щодо публікації змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних дисертантом Темербек А.О. результатів, необхідно вказати на недоліки та дискусійні положення, які, на наш погляд, притаманні роботі.

1. Обґрунтовані в роботі методологічні засади дослідження глобального економічного розвитку та особливостей формування національних інноваційних стратегій, на нашу думку, недостатньо повно відповідають принципам побудови методології – цілісності, системно-структурному підходу до висвітлення всієї сукупності методів і засобів, прийомів наукового пізнання. Можливо, це зумовлено тим, що методологічні положення певною мірою, розосередженні по всій роботі, без потрібної сконцентрованості.

2. Автором запропоновано теоретико-методологічне підґрунтя інноваційно-технологічної складової економічного розвитку (с. 47), яке ґрунтовно розглядає ортодоксальні та сучасні теорії інноваційного розвитку, неоінституційні теорії технократичного суспільства, та зроблено акцент на теоріях трансформації суспільства; виокремлено ключові положення зазначених теорій. Вважаємо, що в контексті тематики дослідження, було б доцільно акцентувати увагу на виокремлені драйверів економічного розвитку в запропонованих теоріях та винести в окрему логіко-структурну схему еволюцію поглядів на рушійні елементи економічного зростання, оскільки не є зрозумілим чому саме взаємозв'язок інноваційного та економічного розвитку є ключовою тезою проведеного дослідження.

3. У результаті проведеного позиціонування країн за Індексом конкурентоспроможності та провідними інноваційними індексами, автор запропонував групування країн на країни-імпортери інновацій, країни-експортери інновацій та країни-ефективні новатори (с.101). При проведенні групування автору необхідно було врахувати додаткові фактори формування інноваційного потенціалу країни, такі як якість інтелектуальних ресурсів, рівень розвитку промисловості та суміжних секторів, інвестиційна привабливість країни тощо.

4. У дисертації автором запропоновано імперативи ефективної інноваційної

стратегії країни (с. 122). Вважаємо, що робота виграла б, якщо здобувач надав ілюстрацію отриманих імперативів у вигляді, наприклад, логіко-структурної схеми, із зазначенням очікуваних ефектів від внесення відповідних заходів в національні інноваційні стратегії.

5. У п. 3.1. автор пропонує методологію розрахунку інтегральної оцінки інноваційного та економічного розвитку країн світу (с. 141-150), для чого використано попередньо обрані показники. На нашу думку, під час розрахунку Інтегральних показників, складовим елементам потрібно було надати різні вагові коефіцієнти в залежності від важливості та ступеня впливу.

6. Під час визначення детермінантів інноваційної стратегії країни в умовах 4 промислової революції (с. 184) доцільно було б визначити декілька сценаріїв формування інноваційних стратегій або груп детермінантів з варіативною компонентою для країн з різним рівнем економічного розвитку, чи, можливо, для різних груп країн, які було попередньо запропоновано автором у п. 2.

Висловлені зауваження принципово не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, а окремі з них носять дискусійний характер. В цілому проведене дослідження оцінюється позитивно і заслуговує на схвалення.

Загальний висновок

Дисертація А.О. Темербек на тему: «Інноваційні стратегії країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку» підготовлена на актуальну тему та є завершеним науковим дослідженням. За результатами дослідження автором вирішено важливе науково-практичне завдання, а саме: поглиблено теоретико-методологічні засади формування інноваційних стратегій країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, а також розроблено науково-практичні рекомендації щодо напрямів трансформації сучасних інноваційних стратегій країн у межах формування нової технологічної парадигми.

Отримані у процесі дослідження наукові результати мають новизну, теоретичну і практичну цінність. Теоретико-методологічний базис та інформаційна база дослідження, ступінь апробації його результатів свідчать про

обґрунтованість і достовірність представлених положень та висновків роботи. Кваліфікаційні ознаки дослідження узгоджені між собою, всі зазначені завдання повністю вирішені, що зумовило досягнення мети.

Робота написана відповідно до норм наукового стилю, матеріали дослідження викладено логічно, послідовно та переконливо. Анотація дисертації відображає основні положення дослідження. Кількість публікацій відповідає існуючим вимогам для дисертації на здобуття ступеня доктора філософії, їх зміст відображає основні положення та результати дослідження. Матеріал роботи відповідає Вимогам до оформлення дисертацій.

Враховуючи актуальність, якість викладення матеріалу, новизну та важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків, можна констатувати, що дисертаційна робота Темербек Аліси Олегівни на тему: «Інноваційні стратегії країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку» відповідає вимогам, визначеним у Тимчасовому порядку присудження ступеня доктора філософії.

Темербек Аліса Олегівна, як автор поданої дисертації, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальності 292 – міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри

міжнародних економічних відносин,

регіональних студій та туризму

Університету митної справи та фінансів,

доктор економічних наук, професор

В.С. Білозубенко

Підпис Білозубенко В.С. засвідчую
Начальник відділу кадрів

В.С. Білозубенко

М.В. Зінір